

Чібек хур
(Романнаң үзиктер)

Романнаң үзінчі үзик

Күнөрте ағас аразында тынанып алып, Н-скай армияның полктары пазох кидер алдыра ыырчаа удур чол тутханнар. Амды алнында парчатхан машиналар даа, от чарытпин, стройлар пір дее суулаах чох улуғ чолча парчатханнар. Пірее-пірее стройнаң хости пасчатхан командирлернің не табыстары пүрүңкү истіл парчатхан. Тас чолча пазысчатхан солдаттарның тахалары тазыласханы паза полған на солдаттың, кічіг командирнің нанындағы кўрчек, мылтых ағазына теңзе, тығдыри түсчеткені истілче. Чайғы даа полза, хараа сөрөн араһ тан сабылчатхан. Хайзы чирде чол арығ чазыларны кизіре, хайзы чирде хойығ ағастар тобыра парча. Сөрөн пілдірзөк, чолның ікі хырында узун ағастар тигірге сіри турыбысхан чіли көрінчелер, че чылығ тан сабылзох, алныларында азых чазылар чадыбысчалар. Андағ чирлерде ааллар даа удаа урунчалар. Халын уйғудағы аалны көрзе, мына пеер чаа хақан даа килбеедег осхас, ол ааллар хақан даа іди амыр узаадағлар. Че амды аал аразынча парчатханда, ол аалларның амырын солдаттарның аар сапогтары, көп кізіні көре, сиденнең дее сығарға хорығып, тура төзінде хыңзысчатхан адайларның табыстары алай ба, хараа кізі хайынысханын ис салып, тапсасчатхан петухтар усхурчатханнар.

— Пу аалдағы чон ноға чаадаң тиспинче полчаң? — сурған Паскир хости пасчатхан арғызы Иткиннең.

— Олар пістің килерібісті пілчелер нооза. Піс килзебіс, немецтерні нандыра сўр парарбыс. Чааны пеер позыдарлар ба анаң? — нандырған анзы. — Эх, сынап немецті піди ырах позыдыбысса, синнең піске ўр чаалазарға килізер...

Іди парчатханнарында, кидер хайда-да ырах атылчатхан пушкалар табызы истіл пастаан. Пастап ноға-да, ўгү чіли, пірее-пірее ле өбңнеп салчатхан. Че, андағ даа полза, азах алтындағы чир илеңнепчеткен осхас полған. Таң чарып пастаанда, пушкалар табызы улам удаа, іле истілібіскеннер.

Ана ол туста Паскир полчатхан полктың алнында город көрінген.

— Белый город, — тееннер командирлер, картаны көріп.

Анчада пасха полктар паза ниме-ноо таарлаан машиналар прай ол городты иртіп парған полғаннар. Че соондағы полктың стройлары, тізең, ам на кіріп, асфальт чолча парчатханнар. ўр дее полбаанда, город ирте усхунып, хайзы кізілер көзенек асхлап чөргеннер, хайзы, сиден тастына сыххлап алып, піди тимніг парчатхан армияны көрчеткеннер. Пір апсах, өрінгенін тут полбин, парчатхан стройның хыринзар пас киліп, кўлімзіреп ала тапсаан:

— Че сірер немецтернің чолларын тулғирға парирзар, арса. Харлыхсын саңай, хара айна!

Апсах іди чоохтан турғанда, аның хыринзар пір түгдўр пастығ сарығ хызычах ойлап килген. Ағазының идеене чапсыра турып, уйғулығ харағастарын кічичек иде көріп, пулбырап чоохтанчатхан:

— Минің пабам чаадох, сірер аны ибзер ызыңар, мин пабама сағынчам...

— Ызарбыс, ызарбыс, хызычаам! — тапсаан Паскирнің арғызы Иткин, анаң, хыйа айланып, чоохтан салған: — Ибде минің андағох хызычаам халған, парасхан мині ідөк сағыпча полар.

— Піс немецтерні нандыра сўрербіс, амыр чуртирзар, ағаң! — чоохтасчатхан взвод командирі Цветков...

Ана ол туста город ўстўндегі тигірде хазыр кўўлес истілген. Паза ла көрзелер, самолёттар изерістіре килчелер. Оларны көрерінең, пазох команда истілген:

— Кии, самолёттар алныбыста!

Стройнаң килчеткеннер пытыраза халғаннар. Паскир паза аның чарылбас арғызы Иткин мындох ла, чол хазында, чадыбысханнар. Көрчетселер, ол самолёттар, город ўстўне

ле чидіп, тигілген чіли, айланысхлап сыхханнар. Сах андох үстү үстүне хазыр нызыраахтар истілген. Чир пазох, сірлезіп, өстеп сыххан, город үстүне хара түдүн тартылған, хайзы тураларның тахпайлары, бомба түдүнінең хада өөрлеп, оларның үстүлеріне тоолапчатханнар. Ыр дее полбаанда, городтың чардыгы прай даа чалга хызарыбысхан. Тигірде бомба хыыласханы, самолёттар күүлескені хулах туныстыг полған. Бомбаларын тооза тастаан самолёттар, чабыс түс киліп, пулемёттаң атчатханнар. Аның даа үчүн пас көдірчее чох полған. Пастағы өөр нандыра парчатхан туста, пазох пір өөр килген, анзында отысча самолёт полған. Олары бомба тастап сығарларынаң, город көрледе изелчеткен: тас туралар көзенектері ооралғлап, ханалары изелглеп парған, ағас туралар прай көйглеп, город үстүнде хара түдүн хайнапчатхан. Өстеп, аахтап, харах көзіне хайылчатхан городты көре, Паскир, амыр чадып, тыстан полбаан.

— Э-эх, чаа! — теен ол, хости чатхан арғызынзар көре. — Кемге кирек мындаг чаа?.. Фашисттер — кізі сағызын тастаан адай осхас, ханға ла хычалыг нимелер, арса, алай оларның ханнары чыланни осхас па? Алай чүректері чоғыл ба? Ноға олар пір дее армия турбинчатхан, пір дее завод чох городты іди унатчалар?

— Анзына хоза, пір дее пырозы чох олған-узахтың, кирі чонның ханы төгілчеткені чи! — хосхан арғызы Иткин.

Бомбалар нызыразы сала амырирынаң, город тастынзартын команда истілген:

— Чаачылар, прайзыңар пірер-ікілердең город тастынзар сығыңар!

Аны ла истерінең, ідөк тее чада майых парған чаачылар, чазына-чазына, город тастынзар сыххлапчатханнар. Паскир, хомут чіли, түріп кис салған шинелын паза мылтиин иңніне арта тастап, хада чатхан арғызына сыбыранған:

— Мин сала ыразам, минің соомнаң парарзың!

Ыр дее полбаанда, олар городтаң ырах нимес хойыг харағай аразында полғаннар. Анда взвод командирі лейтенант Цветков килген не кізіні ағас аразынзар улам на ырах ысчатхан...

Че хайди даа полза, Паскирнің сағызынаң хынған хызы Галя сыхпинча, ол анда — кидер. Арса, ам даа мында удур тоғас парар. Позын көрзөк, чалахай паарсах сырайы кўлініснең чалбыри түскедег. Галяның омазы агаа ам даа — чаа нызырап турған туста, чон илегде хорылысчатхан, городтар паза ааллар отха көйіп, айас тигірни тар түдүні тулғапчатхан, хара чир ханға пурлухчатхан туста — өрчіліг чіли пілдірчеткен. Чаа алнында амыр, чарых чуртас тузында көрген омазы Паскирнің сағызынаң халбинчатхан. Че, андаг даа полза, ол пілче, Галя хайда-да ирее көрче. Анзын сағынза, аның істі-паарын хомзыныс кимір сыхча. Андаг сағысха түссөк, Паскир, пазын даа көдірбин, арғыстарынаң хости пасчатхан. Пірее-пірее ле, удур килчеткен кізілер көрінзе алай ба тигірде самолёттар күүлес сыхса, пазын көдірчеткен.

Че пу туста андар, Белорус чирінзер, чагдапчатханы аның чүреен сала амыратчатхан.

Сурығлар паза идер тоғыс

1. Картада Паскирнің чаада араласхан чолын табыңар. Хайдаг го-родтарны арачылаан Паскир?

2. Комиссарның махачызын автор хайдаг ондайнаң көзітче? Текст хоостыра киречіленер.

3. Чаа тузындағы ааллар паза городтар омалары хайди чарыдылған? Чааның пастағы чыллары аар полғаны хайди киречілелче?

4. «Чаа минің сағызымда» теманы үзүріңер.